

Yksinhooltaja

Olen lyhyen elämäni aikana kokenut yhtä ja toista. No joo, kolme lasta, joista keskimäinen syntyi vaikeasti vammaisena, pienet yhteiskunnan tulot, joiden varassa on eletty melkeinpä kaikki nämä vuodet. Mieheni oli välillä palkkatyössä, mutta enempi kuitenkin työttömänä ja sairastui lopulta mielen sairauteen. Ei pystykään enää mihinkään ansiotyöhön. Olen ollut perheemme veturi, joka hoitaa ja huoltaa, keittää ja siivoaa ja vie perhettä eteenpäin vuosi kerrallaan. Välillä mieheni puheiden perusteella virkaani on epäilty ja tutkittu, mutta puheet ovat puheita.

Kuulostelen hiljaisen talon ääniä. Kello on aamuseitsemän juhannusaattona. Kolmen lapseni hengitys kuuluu vaimeana, sillä he ovat vielä unimaassa matkalla. Kissa on käpertynyt sohvan nurkkaan kerälle ja nukkuu sekin. Marsut ovat kömpineet pesäkoppiin, vain Jassun kuonopää pilkistää kopin aukosta. Hamsterista ei näy sitäkään, otus on kaivautunut villan sekaan, kerälle sekin. Katselen ikkunasta ulos. Luonto on heräilemässä. Räkättirastas istuu polkupyörän ohjaustangolla. Nokassaan se puristaa tiukasti valtavaa, pitkää ja paksua kastematoa. Matalalta paistava aamuaurinko värjää linnun kirjavan rinnan kullanoranssiksi. Maassa pyörän vieressä istuu kesäturkkinen orava. Kumpikin katsoo hieman huolestuneen näköisenä minua. Huomaan puhuvani hiljakseen:” Soo, ei mitään hätää. Etsikää aamupalaa rauhassa. En mä tee mitään.”

Oikaisen sängyllä pitkäkseni. Olen jo liukumassa uneen, kun kuulen vienon huudahduksen lasten huoneesta: ”Oi!” Hetken on hiljaista, ja sitten kuulen, kun Riikka lähtee paljain jaloin konttaamaan. Se on niin erilainen ääni kuin pienten jalkojen töminä lattiaa vasten. Riikka onkin 11-vuotias ja liikuntavammainen tyttö. Terävä ja terhakka kuin rautanaula. Riikka on ollut syntymästään asti vammaisen. Selkäydinkohju teki hänestä selkäydinvammaisen ja no, se siitä sitten. Jalkatukien kanssa kyllä pystyy kävelemään, mutta muuten kelaa pyörätuolilla tai niin kuin nyt, konttaa. Mutta alati liikkeessä ja touhussa valveilla ollessaan. Vierivät kivet eivät sammaloidu.

Jatkan äänien kuulostelemista. Kuulen innostuneen äänen selittävän meidän kuopukselle, Riikan pikkuveljelle: ”Mä sain Baby-Furbyn! Mitä sä sait?” Elias kuuluu vastaavan, että valtavan jättikokoisen tankkiauton, leikkuupuimurin ja ison helikopterin. Hymyilen, koska lasten iloa on niin mukava seurata ja kuunnella. Jokainen lukija voi nyt miettiä, mistä olen leluja saanut juhannusaattoamuna varhain. Kirpputorit ovat kiinni, tietysti, ja kaupasta ei ole varaa ostaa. Varastettu niitä ei ainakaan ole. Lapset hoksaavat minut, kun menen keittiöön kahvinkeittoon.

”Äiti, mä luulin näkeväni unta! Mistä sä olet saanut nämä kaikki lelut?”

Hymyilen salaperäisesti, mataloitän ääneni ja kuiskaen lapsille, että se on juhannustaikaa, savupiipusta tupsahtivat. Tonttu toi.

Lapset tyytyvät sillä erää selitykseeni ja syventymät tutkimaan leluja. Välillä jompikumpi pyytää katsomaan, miten jokin osa toimii, ja kumarrun katsomaan tarkkaan. Riikka selittää silmät säihkyen, että juuri tätä Furbyä hän on salaa toivonut niin kauan. Haen työkalupakista pienen ruuvimeisselin ja avaan patterikotelon kannen. Laitan kaksi

seinäkellosta vohkimaani patteria koteloon ja ruuvaan kannen kiinni. Lelu, siis Furby, herää eloon ja toivottaa iloisesti englanniksi ”hello”. Lapset taputtavat käsiään ja hihkuvat innoissaan sekä suomea että englantia. Nyt Eliaskin huomaa, että ensimmäisten luokkien englannin kerhosta on ollut hyötyä. Meteli alkaa olla jo melkoinen, mutta onneksi asustamme rivitalon päätyasuntoa. Ja sillä mäellä eletään, mistä möykkä kuuluu!

Alan laittelemaan kotitöitä, pyykkiä, tiskiä ja ruokaa. Meidän perhe käsittää yhden aikuisen, siis mä äiti, ja kolme kouluikäistä lasta. Lasten isästä erosin muutama vuosi aiemmin. Se oli surullinen tarina. Siinä jää Titanic-elokuva väistämättä kakkoseksi. Ei se riittänyt, että Riikka syntyi vammaisena ja Eliaksella oli kaikenlaista ongelmaa terveytensä kanssa pari vuotta, muun muassa korvatulehduksia niin monta kertaa peräkkäin, että putkitus tehtiin kahteen kertaan. Pojalla on kuulon kanssa ollut ongelmia. Olihan siinä vielä sekini, että Lapin verovirasto karhusi veromätkyillä Riikan syntymän jälkeen minua. Verot olivat 8 000 markkaa. Kun tiesin, ettemme koskaan ikimaailmassa tulla tienamaan suuria summia, en hakenut maksunlykkäystä. Maksoin joka ikisen pennin vuosina 1995 ja 1996.

Samaan aikaan Riikka aloitteli elämänsä yliopistollisen sairaalan vuodeosastolla, ja vaikka niitä kaikkia ilmaisia juttuja on, niin ensin on maksettava omavastuut. Eihän toimeentulotukeen huomioitu veromätkyjäni. Eikä millään konstilla saatu harkinnanvaraista tukea. Vaikka miten selität asiiasi ja tilanteesi. Siis yksinkertaisesti sosiaalityöntekijä ei ymmärrä, mitä lapsen syntyminen vammaisena tekee perheen taloudelle. Vieläkin minulla nousee niskahiukset pystyyn ja kiristelen hampaita, kun eräs sosiaalityöntekijä kehtasi epäillä, että ”ratsastan lapsen vammaisuudella”. Jos se, että menen sosiaalikeskukseen kerjäämään muutaman almun, tekee minut huonoksi ja surkeaksi ihmiseksi, niin puolestani sosiaalityöntekijät pitäkööt lanttinsa. Ja onko nekin rahat sossun omasta lompakosta pois? Tätä olen miettinyt monet kerrat, ja aina seuraavassa kuussa tuli taas lähdettyä kerjuulle uudestaan. Kun ei kerrasta opi, niin ei opi.

No, siinä meni ne muutamat vuodet sinniteltyä nälkä mahassa kurnien, ja ei sitä ollut oikein mihinkään muuhunkaan varaa. Onneksi minulla oli ompelutaito, ja ainakin Riikan ensimmäinen fysioterapeutti ihasteli monet kerrat tekemiäni lastenvaatteita. Ei sitä enää Eliaksen syntymän jälkeen ollut oikein aikaa, ja samaan aikaan mieheni mielenterveys romahti. Jäin aika yksin. Kyllä mies kotona oli, mutta nukkui, jottei tuntenut pahaa oloaan. Oli hänellä niitä sairaalajaksoja välillä. Lisäksi lääkkeet väsyttivät häntä melkoisesti. Kunnes vuonna 2003 tuli tämän tarinan silloinen loppu, ja uuden alku. Hain avioeroa.

Mieheni oli silloin kuusi kuukautta sairaalassa. Sairaalan kautta hän ensin ohjautui tuettuun asumiseen ja sieltä matka jatkui kunnan kerrostaloon, yksioon vuokralle. Lasten huoltajuus sovittiin yhteiseksi, mutta lapset asuvat täysin luonani. Olen joskus sanonut, että minulla lapset syntyivät kahteen kertaan.

Riikka sairastui loppuvuodesta vakavasti, ja jouduin lähtemään kiireellä yliopistolliseen sairaalaan hänen kanssaan. Jätin toiset lapset tuttavaperheeseeni, josta viranomaiset olivat kaapanneet lapseni myöhään illalla ja vieneet kauas maaseudulle lastenkotiin. Lyhyt huostaanotto päättyi kahta viikkoa myöhemmin, saman päivän iltana, kun mieheni meni sairaalaan. Tapahtuivat sattuivat niin samaan aikaan. Huostaanotolle ei oikein löytynyt kunnan perusteluja, kun kyselin asiaa lastensuojeluviranomaisilta.

Johan sitä huutoa ja meteliä on, kun mies huutaa psykoosissa ilkeyksiään. Kun hyssyttelen, niin intoutuu kahta kovemmin vain elämöimään. Päätökseni jälkeen näitä

mielenterveysasioita ei ole tarvinnut juurikaan miettiä. Totta kai olen masentunut, masennuksen vuoksi kuntoutustuella, mutta johan näitä elämänkänteitä on ollut sen verran, että vähemmästäkin tulee surullinen olo. Mutta minulla on tuo luonto, eläimet ja omat lapset sellainen asia, joka lataa akkuja, vaikka samalla tässä arjessa repiessä akkujen varaus välillä vähenee.

Mieleeni muistuu hauska tapaus muutama kesä sitten. Avioeroni jälkeen äitini on tullut tueksi ja läheiseksi ihmiseksi minulle. Hän oli tullut muutamaksi kesäviikoksi luokseni kantamaan taakkaani. Minulla oli oikein vähän rahaa sinä vuonna, näinä avioeron jälkeisinä ensimmäisinä vuosina. Äidilleni oli tullut tilille työmarkkinatuki Kelasta. Hän ilahdutti lapsia ostamalla halvan, ison kääretortun kaupasta. Kaikkia lapset eivät olleet jaksaneet syödä, ja jätin loput viipaleet pöydälle vadille. Olimme ulkona kaikki, ja ulko-ovi oli auki. Tulin sisälle jonkin asian vuoksi. Kuulin keittiöstä kummaa rapinaa, ja hätäännyn kovasti, kun hoksasi, että orava sinkoilee edestakaisin keittiössä ja välillä riippuu ikkunaverhoissa. Kai se orava hätääntyi, kun tulin äkkiarvaamatta paikalle.

Minua alkoi raivostuttaa nähdessäni, että oravan ovat tassut yltä päältä kermavaahdossa ja vadilla muruja vain jäljellä. Kermaisia tassunjälkiä ympäri keittiötä. Eikö tuo mokoma vintiö voi pitäytyä siemensyöjänä, pitääkö sen änkeytyä meille jakamaan vähät herkut. Sieppasin oven vierestä harjan ja aloin jahdata otusta. Äitinikin tuli katsomaan, mistä moinen meteli. Jos orava ei olisi löytänyt niin vikkelästi avointa ulko-ovea, olisi otus kai päätynyt nahaksi seinälle. Olin sen verran jo suuttunut, mutta äitini vain kehtasi nauraa käkättää vieressä. En ollut tällä kertaa niin vieraanvarainen, että olisin kurrelle keittänyt kahvit vielä kun ensin hotki kääretortun.

Kyllä minua nyt jo naurattaa tämä tapaus, mutta silloin sitä oli niin omien ongelmieni viidakossa, että sitä ei ollut sijaa millekään muulle asialle. Lapsetkin olivat ensin vihaisia minulle, kun jahtasin viatonta eläintä, mutta nyt he jo osaavat nauraa myös tapaukselle. Olenkin todennut, että nämä vaikeudet eivät ole onneksi tappaneet meiltä huumoria ja tervehdyttävää naurua. Olemme nauraneet niin paljon, että jos todella nauru pidentää ikää, niin tulemme elämään lähes 200-vuotiaiksi. Eikä tarvitse syödä erään kotimaisen firman kallista jogurttia edes.

Keskustelin erään kerran tuttuni kanssa siitä, miten paljon kaupat laittavat aivan syötävää ruokaa roskiin. Lakihan se velvoittaa kyllä heitä siihen. Mutta miten paljon juuri ruuasta säästetään, sillä se on ainoa asia, josta voi säästää silloin, kun posti kantaa laskuja sähköyhtiöltä, vuokranantajalta, sairaalasta. Toimeentulotukihakemus viipyy monesti kuukausitolkulla sosiaalikeskuksessa ennen kuin käsitellään ja ennen kuin rahat ovat tilillä. Samoin on laita Kelan asioiden. Vaikka veisi ja esittelisi lapsen livenä virkailijalle, etuutta ei joko saa tai sen saa pienempänä.

Riikalla terveys on joko hyvä tai sitten kuukausittain erittäin huono. Viimeisin iso hässäkkä syntyi selän haavasta, painehaavaumasta, kun selän tukiliivi pääsi hankaamaan tunnettomaan ihoon. Muutenkin tällainen haava paranee hitaasti, ja kun haavanhoidon alku sattui heinäkuuhun, jolloin terveyskeskukset ovat kiinni. Kun eihän sitä ensin opiskelijapojat, lääkärit, edes tunnistaneet makuuhaavaksi. Lopulta tämän haavan umpeutuminen kesti puoli vuotta. Siihen aikaan mahtui yksi pieni leikkaus sekä ankara komennus siitä, että tyttö istuu hiljaa pyörätuolissa liikkumatta, etteivät tikit irtoa.

Tähän puolen vuoden aikaan sisältyi useampi käynti lasten poliklinikalla. Joka kerrasta tuli

tietysti lasku. Vasta leikkauksen jälkeen sain kotisairaanhoidosta haavan hoitoon tarvikkeet. Eikö siihen samaan rytinään taas autokin vaatinut korjausta autokorjaamolla. Eivät sitä oikein sosiaalityöntekijät pysy perässä välillä, mitä meillä kulloinkin tapahtuu. Tai sitten ei tapahdu yhtikäs mitään.

Minä olen jo täysin sopeutunut siihen, että minun ja lasteni arki on tällaista hyvin monimuotoista. On oltava jatkuvasti tietyllä tavalla hälytystilassa ja valppaana.

Vaikka meillä ollaan vähävaraisia, lapset harrastavat urheilua ja kilpailevat. Esikoistyttö on löytänyt omaa kiinnostustaan ja taipumuksiaan vastaavan harrastuksen jalkapallosta. Erittäin edullinen harrastus, vaikka muut muuta väittäisivätkin. Varusteet eivät maksa paljoa, jos ei aivan niitä kalleimpia nappiksia mene ostamaan urheiluliikkeestä. Toimin vapaaehtoistyössä tässä jalkapalloseurassa. Olen joukkueen rahastonhoitaja ja voin maksaa hiukan pienempää pelaajamaksua työstä. Pelaajamaksulla katetaan muun muassa joukkueen matkustaminen peleihin eri paikkakunnille, valmentajille maksettu pieni kulukorvaus ja muita senkaltaisia kuluja.

Riikka alkoi harrastaa uintia, ja paikkakunnalle saatiin erityislasten soveltavan uinnin harrasteryhmä. Kuopus osallistuu myös jalkapallon harjoituksiin, mutta minulla on vähän sellainen tuntuma, että se ei ole pojalle se omin urheilumuoto kuitenkaan. Näiden lisäksi käymme usein kirjastossa. Olen onnistunut tartuttamaan lapsiin lukemisen ilon.

Kun lapset olivat vielä vauvaiässä, luin heille joka ikinen ilta vaikka vain lyhyen sadun. Lapset oppivat jokainen alle kouluikäisenä spontaanisti lukemaan, Elias kaikkein nuorimpana lukiessaan viisivuotiaana ensimmäiset Aku Ankka -lehdet.

Minulla on aina ollut suuri huoli, kun heistä yksitellen jokainen on aloittanut koulutaipaleensa, että mitä opettaja tuumanee lukutaidosta. Se on jotenkin huono, hävettävä asia, että lapsi osaa kouluun mennessä lukea. Eliaskin osasi tavuttamisen jalon taidon ja osasi kirjaimet lukemisen lisäksi. Aivan kuten koulussa olisi opetettu ensimmäisellä luokalla. Elias oli taidon oppinut itsekseen kuuntelemalla ja katselemalla meitä muita.

Riikalla on hiukan oppimisen vaikeuksia ja kotonakin pitempiä sanoja on tavutettu ja taputeltu, kun muuten ei ala selvä asiasta tulemaan. Porkkanasta, kukasta jää aina toinen kirjain pois ja sitten yhdessä tavutetaan ja taputetaan ja tutkitaan sanaa. Ja lopulta sana kirjoitetaan läpsykirjaan. Olen joutunut melkoisesti opiskelemaan tätä opettamisen taitoa, kun lasten neurologisten häiriöiden vuoksi kotonakin joutuu moneen pulmaan asian takia. Sitä muuten ihmettelisi, että miten niinkin selvä asia ei vain avaudu kerta kaikkiaan lapselle ennen kuin tekee todella työtä. Tässäkin asiassa nähdään, mitä rahan säästäminen saa todella aikaan. Riikka ei saa tukiopetusta, koulussa asiat jyrätään vauhdilla läpi, ja jos tyttö ei pysy muun luokan matkassa, niin aine vain yksinkertaisesti mukautetaan hänelle. Koulunkäyntiavustaja alkaa opettaa sitten työlle, vaikka luokassa on ihan opettajakin olemassa. Silti en ole valmis siirtämään Riikkaa toiselle paikkakunnalle sisäoppilaitokseen peruskoulua käymään. Riikka kaihoaa kotiin jo lyhyen leirin aikana, puhumattakaan pitkistä arkiviikoista ja pitkistä kotimatkoista.

Olen lukenut Iijoki-sarjaa. Siinä minun idolini on Hermannin vaimo Riitu, vahva tunneihminen, joka ei jää missään tilanteessa neuvottomaksi. Vaikka olen elänyt eri aikakautta kuin Riitu, pystyn kuitenkin samastumaan täysin niihin tunnelmiin, kun Riitu

hiihtää vastapäiselle rannalle hakemaan kunnan jauhoja. Jauhoaitan ovella varakas isäntä jyrähtää, että ”taasko olet vailla jauhoja, vastahan niitä on sulle annettu. Eikö mikään Teille riitä?” Siinäkin tunnen samankaltaisuutta, kun Riitu hiihtää monta kymmentä kilometriä kirkonkylälle ja ryntää kesken lautakunnan kokouksen paikalle ja alkaa vaatia, ettei kattilakunnan hajottamiseen ryhdytä. Yhtä lailla minä olen joutunut vastustamaan lasteni huostaanottoa voimakkaasti.

Historia toistaa itseään uudestaan ja uudestaan. Olen eniten Riitusta ammentanut sitä henkistä jaksamista, miten hän köyhyydestä huolimatta jaksaa ponnistella eteenpäin ja kasvattaa lapset. Kun Hermannin oli sairaalassa, Riitun apuna olivat vain hänen isoimmat lapsensa, Kalle etunenässä. Kallekin joutui aikuistumaan hiukan liian varhain juuri perheen vähävaraisuuden takia. Ja mitä kaikkea Kalle kesti kouluaihana, kun toiset lapset koko ajan tarttuivat erilaisiin asioihin hänessä. Olen todella hyvilläni, että minun lapsillani on kuitenkin kavereita, ja nämä kaverit eivät ala pilkkaamaan Kaisaa hänen vammaisesta pikkusiskostaan.

Kaisa joutui ala-asteella kokemaan koulukiusausta juuri Riikan vammaisuuden takia. Ystävyys-suhteita on helpottanut sekin, että tänä päivänä on valtavasti pienituloisia yksinhuoltajia, niin eipä muillakaan lapsilla ole rikkauksia, joita esitellä, ja joilla leveillä. Päinvastoin. Joskus kun käymme vammaisten lasten perhekurssilla ja sieltä käydään retkellä vaikkapa Linnanmäellä, niin se aiheuttaa kateutta lasten kavereissa. Meillä on jokin etu, mitä he eivät saaneet. Mutta aika pian, kun juttelemme asiasta, näille lapsille selviää, että terveys on kalleinta maailmassa. Jos on terveet jalat, joilla juosta jalkapallopelissä, niin se on niin valtavan isoasia, että heidän tulisi olla onnellisia. Riikkapa ei juokse varsinaisesti pallon perässä, ja vähissä ovat lajit muutenkin, joita hän pystyy harrastamaan.

Malttamaton keskiyön aurinko painuu hetkeksi taivaanrannan tasalle pompatukseen sieltä uuteen nousuun kohti taivaan lakea. Seison joen rannassa ja katson, kun tuulenvire leikittelee veden pinnalla piirtäen erilaisia kuvioita. Joen rantoja verhoaa vaalea alkukesän vihreys. Eriväriset kukat täplittävät muuten yksisävyistä maisemaa. Pitkien heinien latvat kumartavat tuulenpuuskan osuessa niihin. Pihalla istuttamani kieli on puhjennut kukkaan. Luonto viettää keskikesän juhlaansa. Menen sisällä ja kierrän lasten vuoteet. Nostelen peittoja paljaiden varpaiden päälle ja katson, että kaikki on heillä hyvin.

Jään seuraamaan, kun Jassu-marsu on kaivanut itsensä hartioita myöten häkkinsä puruihin. Hyvin touhukkaana ja keskittyneenä otus etsii jotakin. Kissa tulee puskemaan jalkoihini. Kumarrun silittämään ja lepertelemään hiirenloukulle. Kissa vastaa kuuluvalla kehräyksellä. Taaempänä pikimusta marsu on noussut pesäkoppinsa katolle ja tuijottaa minua anovasti – tännekin voisit tulla silittämään minua. Jokainen vaatii huomiota osakseen. Vain hamsteri haluaa touhuta omissa oloissa, kun käyn murkkutyön huoneessa kurkistamassa. Ensin kuuluisa laulaja Billie Joe nousee takajaloille istumaan, mutta kun sapuskaa ei ala kuulumaan, niin hamsteri menee närkästyneenä murjottamaan pesäkoppiinsa.

Suljen huoneen oven ja alan itsekin laittautua nukkumaan. Näin on yksi päivä elämässämme eletty ja kokonaiset 12 vuotta muisteltu samalla. Helppoa ei totisesti ole ollut, mutta päiväkkään en toisaalta vaihtaisi pois. Olen käynyt sellaisen elämän yliopiston ja oppinut monta uutta asiaa itsestäni ja ympäröivästä maailmasta. Olen mielestäni entistäkin sitkeämpi ja sinnikkäämpi ja neuvokkaampi kuin lasten ollessa aivan pieniä.